

**OPGROEIEN IN EEN
KANSRIJKE OMGEVING**

Plan van aanpak Neder-Betuwe 2024-2026

**gemeente
Neder-Betuwe**

Gelderland-Zuid

Preventie

Projectleider: Nathalie Verbeeck

Projectteam: Charlotte Wouters (GGD), Lotte Wijnveen (Iriszorg), Rolf Veldhuizen (gezondheidsbeleid), Lia Buis (jeugdbeleid)

Datum: 8 april 2024. Versie 4

Inhoud

Inleiding.....	3
OKO in het kort.....	3
Wat is OKO?.....	3
OKO en de IJslandse aanpak.....	4
Hoe werkt OKO?	4
Landelijke ontwikkelingen	5
Aanleiding start OKO in Neder-Betuwe.....	6
Opgroeien in een Kansrijke Omgeving in Neder-Betuwe.....	7
Waarom starten we met OKO	7
Wat willen we met OKO bereiken?	7
Wat houdt OKO in Neder-Betuwe in?	7
Waarom is het effectief?	8
Doelen OKO in Neder-Betuwe 2024-2025	9
Projectstructuur	9
Betrekken lokale partners	10
Planning.....	10
Planning fases in de OKO cyclus	10
Financiering	10

Inleiding

OKO in het kort

OKO ...

- ... is een aanpak om jongeren gelukkiger en gezonder op te laten groeien en te voorkomen dat jongeren gaan drinken, roken of drugs gaan gebruiken.
- ... werkt daarom aan een positieve, gezonde en veilige leefomgeving voor jongeren.
- ... onderzoekt hoe het met de jongeren in de gemeente gaat en welke onderwerpen extra aandacht verdienen.
- ... helpt bij de samenwerking tussen gemeenten, ouders, scholen, jongerenwerkers, kerken en andere professionals in de buurt.
- ... is een meerjarenaanpak om duurzaam te werken aan gelukkige en gezonde jongeren.
- ... is wetenschappelijk onderbouwd en gebaseerd op het succesvolle IJslandse preventiemodel.

Wat is OKO?

Jongeren kunnen zich beter ontwikkelen wanneer zij opgroeien in een positieve, gezonde en veilige leefomgeving. Opgroeien in deze omgeving maakt ook de kans kleiner dat zij gaan drinken, roken of drugs gaan gebruiken. Met OKO werkt iedereen in de gemeente samen aan het vormen van de positieve leefomgeving voor jongeren: thuis (gezin), op school, in de vriendenkring (peergroep) en in de vrije tijd. Dit zijn de vier domeinen die in OKO centraal staan.

Figuur 1: Domeinen in de omgeving jongeren

In elk van deze vier domeinen gaan samenwerkingspartners aan de slag. Ze versterken de beschermende factoren en pakken de risicofactoren aan. Dit gebeurt op basis van de resultaten van de Gezondheidsmonitor Jeugd die afgenomen wordt onder jongeren en daarnaast op basis van overleg met lokale partners over deze resultaten. De OKO aanpak bestaat dus niet uit een vast pakket aan interventies of campagnes. Lokaal wordt besproken wat de grootste aandachtspunten zijn en waar kansen liggen om deze aan te pakken.

Beschermende en risicofactoren

Binnen de vier domeinen zijn beschermende en risicofactoren beschreven. Zo verhogen steun van ouders en een positieve sfeer op school het geluk van jongeren. Deze beschermende factoren kunnen daarnaast voorkomen dat jongeren gaan drinken, roken of drugs gaan gebruiken.

Pesten en tot laat buiten rondhangen bijvoorbeeld, verminderen daarentegen juist het geluk van jongeren en vergroten de kans dat ze gaan drinken, roken of drugs gaan gebruiken. Dat zijn risicofactoren.

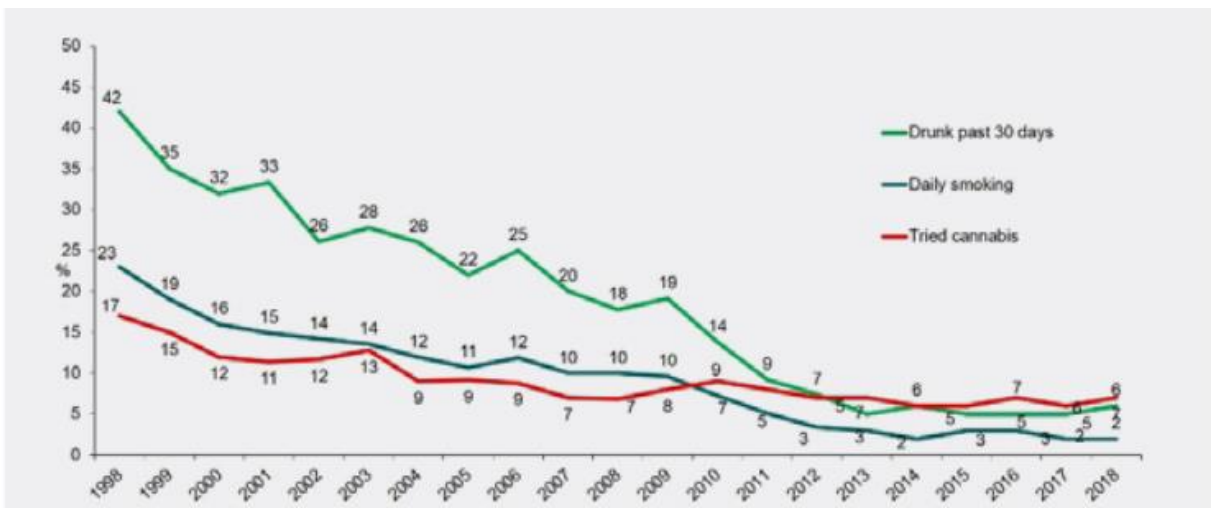

Figuur 2: Beschermende- & risicofactoren

OKO en de IJslandse aanpak

OKO is gebaseerd op het IJslandse preventiemodel. Tussen 2018 en 2021 hebben negen Nederlandse gemeenten in een pilottraject gewerkt met het IJslandse preventiemodel. Gedurende deze pilot-fase is de IJslandse aanpak vertaald naar de Nederlandse context. Na de pilot-fase is de aanpak onder een nieuwe naam verder gegaan: Opgroeien in een Kansrijke Omgeving. De aanpak is een wetenschappelijk onderbouwde benadering (evidence-based) om middelengebruik (alcohol, tabak en drugs) onder jongeren te voorkomen en het welbevinden van jongeren te vergroten. Het model is gericht op het implementeren van maatregelen en lokale interventies die risicofactoren voor middelengebruik verminderen en beschermende factoren versterken.

Sinds de invoering van het IJslandse preventiemodel, twintig jaar geleden, is het middelengebruik onder de IJslandse jeugd sterk gedaald en behoort zij nu tot het land met de minst gebruikende jongeren in Europa. De aanpak wordt inmiddels in 34 landen in de wereld toegepast.

Figuur 3: Middelengebruik in IJsland van 1998 tot 2018 onder 15- en 16-jarigen

Hoe werkt OKO?

De gemeente coördineert de aanpak. Zij brengt ouders en lokale partners bij elkaar zodat er een 'community' ontstaat rond de opgroeiende jongeren. Samen doorlopen zij iedere twee jaar de aanpak van OKO; van monitoring naar dialoog, beleidsvorming en uitvoering.

- 0) Opstart: Voorafgaand aan de cyclus is het belangrijk een aantal zaken geregeld te hebben zoals personele bezetting, financieren en politiek draagvlak voor minimaal 4 jaar.
- 1) Monitoring: Jongeren in het voortgezet onderwijs vullen de Gezondheidsmonitor Jeugd in over hoe ze zich voelen, in hoeverre ze alcohol, drugs of tabak gebruiken en over de aanwezigheid van beschermende en risicofactoren.
- 2) Dialoog: Kort na de afname van de Gezondheidsmonitor Jeugd bespreekt de gemeente de resultaten met de scholen, ouders en andere lokale partners: "Wat vinden wij als community van de cijfers? Waar willen we wat aan doen? Wat kun je/jouw organisatie bijdragen?" Samen bepalen ze de drie belangrijkste veranderpunten.
- 3) Beleidsvorming: Voor elk veranderpunt kiezen zij de best passende en werkende aanpakken en activiteiten. Dit kunnen bestaande aanpakken maar ook nieuwe activiteiten zijn. Belangrijk is dat de activiteiten en aanpakken de beschermende factoren versterken en de risicofactoren

verminderen. Iedere samenwerkingspartner kan hierbij vanuit haar eigen mogelijkheden en expertise meewerken.

- 4) Uitvoering: De gemeente en haar samenwerkingspartners voeren de geplande aanpakken en activiteiten uit. Aan het einde van de cyclus volgt er een evaluatie en begint de aanpak weer bij de Gezondheidsmonitor Jeugd (monitoring).

Figuur 4 Uitvoeringscyclus OKO

Voor meer informatie: <https://www.trimbos.nl/aanbod/opgroeien-in-een-kansrijke-omgeving/>

Landelijke ontwikkelingen

Landelijk wordt ook ingezet op gezondheid via de landelijke gezondheidsnota, het landelijk sport- en preventieakkoord en diverse regelingen zoals GALA, SPUK en IZA. Belangrijke lijn daarbij is het toewerken naar een gezonde generatie met weerbare, gezonde mensen die kunnen opgroeien, leven, werken en wonen in een gezonde leefomgeving. Gezondheid is belangrijk voor het geluksgevoel en gaat iedereen aan. En gezondheidsachterstanden zijn een hardnekkig probleem. Ook staat ons zorgstelsel onder druk. Gezondheid wordt door veel factoren beïnvloed. Daarom gaan gemeenten en landelijke overheid met partners als zorgverzekeraars en GGD'en aan de slag vanuit een brede blik op preventie.¹ Dit gebeurt via het uitvoeren van het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) maar bijvoorbeeld ook door toepassen van Positieve Gezondheid.

In Neder-Betuwe hebben we die lijn vertaald in onze nota sociaal domein. De ambities voor de jeugd zijn daarbij dat ze gezond leven, vitaal zijn en zich optimaal ontwikkelen. Daarbij voeren we actief beleid op bijvoorbeeld gezonde leefstijl met JOGG, buurtsportcoaches, Gezond op eigen wijze en het preventie- en handhavingplan alcoholmatiging. En we zijn bezig met 'normaliseren'. Ook hebben we

¹ Bron: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport: *GALA Gezond en Actief Leven Akkoord* Januari 2023 [pdf\(overheid.nl\)](pdf(overheid.nl))

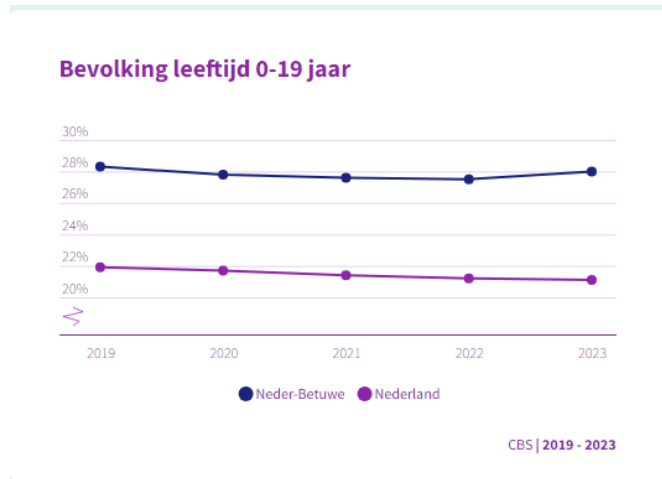
aandacht voor mentale gezondheid door het inzetten op veerkracht. Want veerkracht stelt inwoners in staat om met moeilijkheden en tegenslagen om te gaan. Denk aan ondersteuning op scholen, de lokale coalitie één tegen eenzaamheid en het maatjesproject.

Aanleiding start OKO in Neder-Betuwe

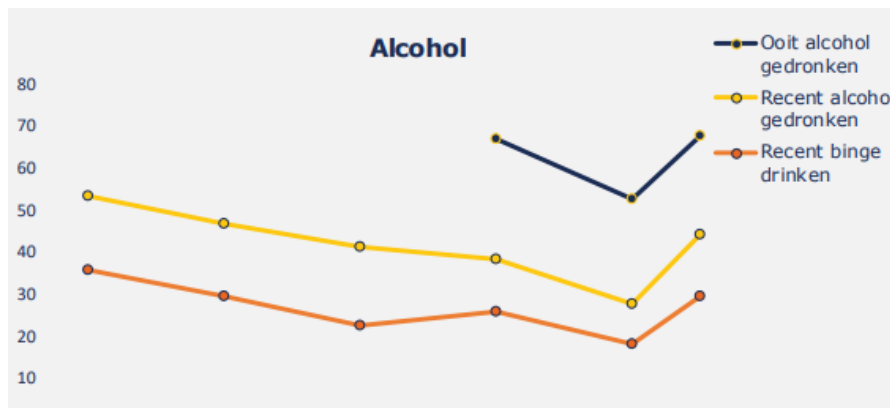
Neder-Betuwe staat in de top 10 van de gemeenten met relatief gezien de meeste jeugdigen. Grote gezinnen (met 3 of meer kinderen) komen gemiddeld meer voor.

Er zijn 12 basisscholen en drie scholen voor middelbaar onderwijs binnen de gemeentegrenzen. Ongeveer de helft van de middelbare scholieren gaat daarnaast ook naar school in onder andere Veenendaal, Wageningen en Zetten.

In Neder-Betuwe ligt de alcoholconsumptie onder jongeren hoger dan het regionaal of landelijk gemiddelde. De risico's van alcoholgebruik zijn groot, zeker op jongere leeftijd. Ook zijn er signalen dat het drugsgebruik onder jongeren toeneemt. De laatste jaren is de kwetsbare mentale gezondheid bij onze jongeren ook meer in beeld gekomen². Er zijn begin 2024

Figuur 5 Percentage jeugdigen Neder-Betuwe/Nederland

Figuur 6 Alcoholgebruik jeugd Neder-Betuwe

veel signalen gedeeld rondom drugsgebruik. Diverse partners geven aan dat er sprake lijkt van een stijging van drugsgebruik en uit hun zorgen. (POH Jeugd, jongerenwerk, regieteam en sociaal team, Pantarijn). Scholen in Neder-Betuwe geven ook aan dat het aantal hulpvragen voor het

maatschappelijk werk stijgt. Zij zien meer sociale onrust en eenzaamheid onder jongeren.

Zowel alcohol als roken hebben invloed op de mentale gezondheid van jongeren en andersom.³ De vraag is waardoor dit komt: verveling, mentale problemen, of geen nee kunnen zeggen? Dit gaan we met OKO, Opgroeien in een kansrijke omgeving, onderzoeken.

² Bron: corona gezondheidsmonitor jeugd najaar 2021

³ [TRIAF2128-Factsheet-Alcoholgebruik-roken-en-relatie-mentale-gezondheid.pdf \(trimbos.nl\)](#)

Opgroeien in een Kansrijke Omgeving in Neder-Betuwe

Een positieve, gezonde en veilige omgeving draagt bij aan gezond, kansrijk en veilig opgroeien en helpt te voorkomen dat jeugdigen alcohol gaan drinken, gaan roken of drugs gaan gebruiken. Daarom kiezen we voor een brede preventieve aanpak om de gezondheid van jongeren te verbeteren. Dat doen wij via OKO. We kijken met ouders, scholen, partners op gebied van sport en cultuur, kerken, preventieprofessionals en andere geïnteresseerden wat prioriteit heeft om gezamenlijk te verbeteren. Dit doen we op basis van informatie van jongeren zelf, gekregen door de Gezondheidsmonitor Jeugd die op school wordt afgenomen. We stellen doelen op de verschillende leefgebieden school, gezin, vrije tijd en vriendengroep. Met samenwerkingspartners en ouders gaan we aan de slag om deze doelen te halen. We kiezen voor interventies het meest bijdragen aan het versterken van beschermende factoren of het verminderen van risicofactoren. De eventuele activiteiten die hieruit voortkomen, geven we vorm onder de vlag van “Gezond op eigen wijze”. Zo werken we samen aan een gezonde leefomgeving waarin onze jongeren kansrijk opgroeien.

Waarom starten we met OKO

Neder-Betuwe heeft hechte gemeenschappen waarbinnen mensen elkaar kennen en naar elkaar omkijken. En waarin een oplossing wordt gevonden voor de uitdagingen waarvoor mensen staan. Mensen helpen elkaar. Deze hechte gemeenschappen vormen de basis voor de OKO-aanpak. Er zijn signalen dat steeds meer jongeren minder lekker in hun vel zitten. Er is voor de jeugd niet al te veel te doen in de verschillende dorpen. Veel wordt vanuit de kerk georganiseerd maar er is bijvoorbeeld geen bioscoop en er zijn weinig horecagelegenheden om uit te gaan. Daardoor ontmoeten jongeren elkaar onder andere in zogenoemde ‘keten’ op het erf bij particulieren. Ook genieten zij van verschillende festivals en feesten zoals bij nieuwjaar of Luilak. Het gebruik van alcohol, ook door jongeren, lijkt in brede kringen geaccepteerd te worden. Drugsgebruik neemt de laatste jaren ook toe. Zowel alcohol, roken als drugs hebben invloed op de mentale gezondheid van jongeren en andersom.

Wat willen we met OKO bereiken?

We willen dat jeugdigen gezond, veilig en in een positieve omgeving kunnen opgroeien. Dat ze zich kunnen ontwikkelen tot actieve en betrokken mensen, lekker in hun vel zitten en het beste uit zichzelf kunnen halen. En dat er veel manieren zijn om je goed te voelen en te genieten. Waarbij het niet nodig is om te drinken, te roken of drugs te gebruiken. Als je als jongere een goede mentale gezondheid hebt, heb je daar de rest van je leven plezier van.

Wat houdt OKO in Neder-Betuwe in?

OKO is een brede, gezamenlijke en preventieve aanpak die bedoeld is om de (mentale) gezondheid van jongeren te verbeteren. Het gaat om het versterken van de omgeving van jongeren; een ‘community aanpak’. We bouwen rond de opgroeiende jongeren een gemeenschap van lokale partners en ouders. Een aanpak op de belangrijkste vier leefgebieden waar jeugdigen veel zijn: de school, de vrije tijd, het gezin en de vriendengroep. In die leefgebieden zijn factoren die jongeren helpen (beschermende factoren zoals ondersteuning door ouders of een positief schoolklimaat) en ook risicofactoren, bijvoorbeeld pesten of nog laat op straat rondhangen. Onderzoeken tonen aan dat we die factoren met effect kunnen beïnvloeden. Met bijvoorbeeld preventieve maatregelen en informatieverstrekking rondom alcohol. Of met zinvolle vrijetijdsbesteding, activiteiten tegen verveling. Onder begeleiding van (positieve) rolmodellen hebben jongeren minder de neiging om andere dingen te doen.

Op basis van informatie van jongeren zelf, die ze geven via de Gezondheidsmonitor Jeugd, stellen we doelen met elkaar die we willen bereiken. Daar koppelen we acties aan. Die voeren wij samen uit, bijvoorbeeld via het platform “Gezond op eigen wijze”. We meten elke twee jaar via diezelfde Gezondheidsmonitor Jeugd of er verbeteringen zijn. Dat doen we door te kijken of jongeren

lekkerder in hun vel zitten en bijvoorbeeld minder drank en drugs gebruiken. Waar nodig sturen we samen bij.

Waarom is het effectief?

- Met OKO maken we gebruik van de hechte gemeenschappen in Neder-Betuwe.

Uit onderzoek en praktijk blijkt dat naast een positieve focus op de mogelijkheden, vooral verbinding en samenwerking nodig is om gezond en veilig te kunnen opgroeien. Van ouders met andere opvoeders, met volwassenen in hun omgeving en met professionals op alle levensgebieden. Dat betekent dat we de omgeving van de jongeren betrekken. Het gaat dan om mensen en organisaties die (veel) met jongeren werken, in de vier leefgebieden waar jongeren veel zijn. Daarin werkt iedereen samen aan hetzelfde doel. Dat versterkt wat we doen. Zowel op school, als ook in het gezin met ouders en in de vrije tijd en de vriendengroep geven we dezelfde boodschap af. Iedereen kan daar een steentje aan bijdragen. Scholen kunnen bijvoorbeeld bijdragen aan een positief schoolklimaat als beschermende factor voor onze jeugd. Organisaties op het terrein van sport en cultuur kunnen vrijetijdsactiviteiten organiseren waar jongeren aan deelnemen. Dit is goed voor het mentaal welbevinden van jongeren en voor het ontwikkelen van zelfvertrouwen en sociale vaardigheden.

- We bereiken ouders via bijvoorbeeld scholen en kerken vanwege het grote belang van ouderbetrokkenheid

Ouders zijn de meest belangrijke factor voor het gezond opgroeien van hun kinderen. Zij hebben een voorbeeldfunctie. Als een kind ervaart dat een ouder tijd voor hem maakt, is dit goed voor zijn zelfvertrouwen en zelfbeeld. Kinderen die veel tijd doorbrengen met hun ouders hebben minder depressieve gedachten, minder concentratie- of slaapproblemen.⁴ Belangrijk is dan zowel vertrouwen geven als ook afspraken maken, bijvoorbeeld over weten waar ze zijn en met wie en hoe laat ze thuiskomen. En met elkaar te blijven praten over wat ze doen. Ouders hebben een rol in het gezin maar ook de mogelijke invloed van ouders op de vriendengroep is groot.

- We richten ons op de omgeving.

We richten ons bij deze aanpak niet specifiek op de kwetsbare jongeren die al middelen gebruiken om dit te verminderen. Maar we proberen juist te voorkomen dat jongeren gaan roken, drinken of drugs gaan gebruiken. Dat doen we door ons te richten op de omgeving en de volwassenen rondom jeugdigen omdat uit onderzoek blijkt dat op die manier veel effect te halen is. We kijken naar factoren die jongeren beschermen en factoren die een risico zijn voor ongezond gedrag. Onderzoeken tonen aan dat we die zogenoemde beschermende en risicofactoren met effect kunnen beïnvloeden. Belangrijk is wel om duurzaam dus langdurig met elkaar aan de slag te gaan.

- We werken met een wetenschappelijk bewezen aanpak

We versterken beschermende factoren die een relatie hebben met welbevinden en middelengebruik. En we verminderen risicofactoren. Beschermende factoren bieden tegenwicht of compensatie wanneer er al sprake is van risicofactoren of problemen bij kinderen en jongeren. Ze zorgen ervoor dat problemen minder ernstig worden of vanzelf weer overgaan en/of beter hanteerbaar zijn. Het versterken van beschermende factoren met een positieve focus op alle kinderen, activeert en vergroot de betrokkenheid van mensen in hun omgeving.

⁴ Bron: Kansrijkeomgeving.nl: Cripps, K., & Zyromski, B. (2009). Adolescents' psychological well-being and perceived parental involvement: Implications for parental involvement in middle schools. *RMLE Online*, 33(4), 1-13.

Manczak, E. M., Ordaz, S. J., Singh, M. K., Goyer, M. S., & Gotlib, I. H. (2019). Time spent with parents predicts change in depressive symptoms in adolescents with major depressive disorder. *Journal of abnormal child psychology*, 47, 1401-1408.

- We meten hoe het gaat en stellen bij

Elke twee jaar kijken we met elkaar hoe de veranderingen vorm krijgen. En of ze het gewenste effect hebben. Dat meten we met herhaalde monitoring. Waar nodig sturen we samen bij.

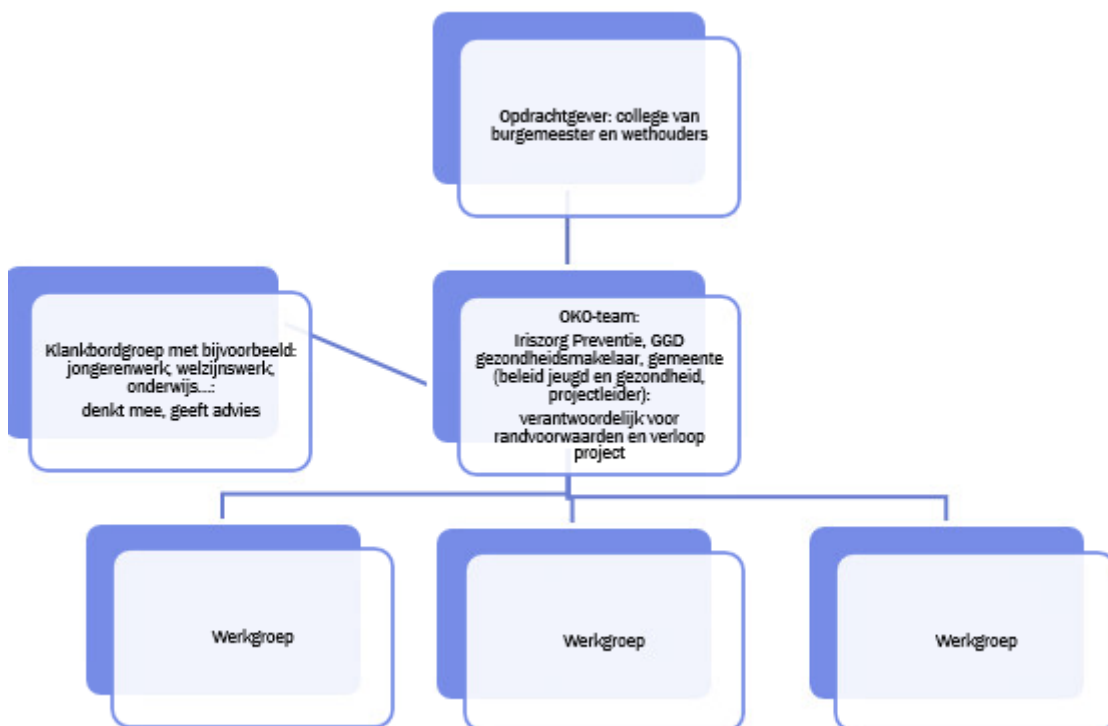
Doelen OKO in Neder-Betuwe 2024-2025

Een concreet doel in het eerste jaar is dat we van 80% van de leerlingen in klas 2 en 4 die woonachtig zijn in de gemeente de informatie vanuit de Gezondheidsmonitor Jeugd hebben. Dit betekent dat we van de leerlingen op scholen buiten de gemeente de informatie van de monitor uit 2023 gebruiken. Daarbij gaat het met name om Veenendaal, Rhenen, Wageningen en Overbetuwe. De scholen in Neder-Betuwe zelf worden gevraagd dit jaar opnieuw een Gezondheidsmonitor Jeugd af te nemen met toevoegen van de OKO-vragenset.

Na de dialoogsessie is bekend aan welke beschermende en risicofactoren wordt gewerkt in Neder-Betuwe. Op de specifieke onderwerpen mentaal welbevinden, alcohol, roken en drugs formuleren werkgroepen, afhankelijk van de uitkomsten van de Gezondheidsmonitor Jeugd, specifieke doelen. Voor alcohol hebben we als gemeente cijfers vastgesteld in ons huidige Alcohol Handhaving- en Preventieplan. Doelstelling gericht op het verbeteren van de beschermende factoren en het verminderen van de risicofactoren kunnen na de dialoogsessie uitgewerkt worden. We kijken hierbij naar zowel kwantitatieve als kwalitatieve doelstelling.

Projectstructuur

Tot na de dialoogsessie is de projectstructuur als volgt:

Figuur 7 Projectstructuur OKO Neder-Betuwe

De werkgroepen worden gevormd met lokale partners om aan de slag te gaan met de aanbevelingen vanuit de dialoogsessie.

Betrekken lokale partners

Samenwerken met lokale partners is cruciaal in OKO. Iedereen die op enige manier betrokken is bij opgroeiende jongeren kan een bijdrage leveren. In de voorbereidingsfase stellen we de lokale partners op de hoogte van het implementatietraject en willen we hen enthousiasmeren en motiveren om hun steentje bij te dragen. Later in het traject zal de samenwerking met de betrokken partners steeds nauwer worden en zullen ze ook zelf activiteiten opzetten/uitvoeren.

Planning

Planning fases in de OKO cyclus

Fase	Activiteit	Kartrekker	Kwartaal	Resultaat
Fase 0: opstart	Randvoorwaarden Plan van Aanpak Communicatieplan Startbijeenkomst	Projectleider	Q1-Q4 2024	Projectleider, Kernteam, financiën, draagvlak Plan van Aanpak Communicatie aanpak Startbijeenkomst (5 november 2024)
Fase 1: Monitoring	GGD betrekken Scholen betrekken Monitor voorbereiden Monitor afnemen	Projectleider GGD	Q2-Q4 2024	80% van leerlingen in klas 2* en 4 in Neder-Betuwe heeft de gezondheidsmonitor Jeugd volledig ingevuld. *klas 2 is optioneel
Fase 2: terugkoppeling en dialoog	Cijfers verwerken Dialogsessie Individuele schoolrapporten Speerpunten a.d.h.v. cijfers	Projectleider GGD	Q4 2024 Q2 2025	Februari/maart 2025 zijn de cijfers van de monitor bekend April 2025 vindt de dialogsessie plaats Tijdens dialogsessie worden door de gemeenschap max 3 speerpunten gekozen
Fase 3: Beleidvorming	Werkgroepen vaststellen Interventies kiezen per speerpunt	Werkgroepen Aansturing door projectleider	Q2-Q3 2025	Voor elk speerpunt is een (evidence-bases) interventie gekozen
Fase 4: uitvoering	Uitvoeren van gekozen interventies Monitoren en evalueren van uitvoering	Lokale partners Evaluatie Projectleider	Q3 2025– Q4 2027	Interventies worden betrouwbaar en valide uitgevoerd Interventies worden geëvalueerd via een jaarplan/protocol
OKO cyclus start opnieuw			Q1 2026	

Financiering

Financiering wordt verwerkt in de planning- en control cyclus.